

FÜGGETLENSÉG VAGY HALÁL!

GEOPOLITIKAI KIHÍVÁSOK A PARAGUAY FOLYÓ MENTÉN
(XVI. SZÁZAD – 1870)

Az 1994-ben a Zrínyi Kiadó és az Atlanti Kutató és Kiadó közös gondozásában magyarul megjelent *A katona és az állam a civil ellenőrzés és a katonai professzionalizmus viszonyát taglalja*. Latin-Amerika katonai hagyománya azonban szembetűnő ellenpólust képvisel. Szemben az *Alkalmazkodj vagy pusztulj!* liberális hadseregpolitikával a politikai akarat és a hadsereg jelentékenyen összenőtt. Latin-Amerika egyik jelenig ható sajátossága, hogy a katona messianisztikus küldetéstudattal bír és politikai célokért küzd.

A katona-elnök klasszikus képviselője az a Francisco Solano López, aki az 1864-70-es totális háború közvetlen kiobbantója a dél-amerikai szubkontinensen és jeles hadtudományi írások szerint az 1861-65-ös amerikai polgárháború után a 2. modern háború a történelemben. Írásom a Paraguay és a brazil-argentín-uruguayi szövetség (röviden szövetségesek) közötti regionális konfliktus kulcsfigurájának, Lópeznek a politikájára, személyére kíván fókuszálni, mely elválaszthatatlan a hely, Paraguay különleges történelmi örökségétől.

2012

Ő pedig monda nékik:

A pogányokon uralkodnak az ő királyaik, és a kiknek azokon hatalmuk van, jóltévőknek hivatnak.

(Lukács 22,25)

A KATONA-ELNÖK ARCA

Auguste Comte, a francia filozófus (1798-1857) az 1815. utáni, napóleoni érárt követő években a következő kijelentést tette: „Az uralkodók a tényekkel kerültek ellentmondásba, a népek pedig az elveikkel.”¹ A bécsi rendezés öt főszereplője (Nagy Britannia, Franciaország, Ausztria, Oroszország és Poroszország) azonban bizonyos érdekekkel tisztában volt. Az 1815. június 9-én francia nyelven lefektetett kongresszusi záróokirat 14., 96., 108., 109., 110., 111., 113., és 117. cikke rögzítette az európai folyók szabad hajózhatóságának szabályait. Ez a gyakorlat a későbbiekben érvként szolgált a La Plata-medence (1. ábra) és az Amazonas megnyitására elsősorban Nagy-Britannia, Franciaország, az Egyesült Államok és a még monarchikus Brazília számára.² Azonban a XIX. század első felében az említett hatalmi kívánalmak egyelőre csak kíváráon szunyadtak a dél atlanti partoknál.

1827. július 24-én született Francisco Solano López az 1811 óta független Paraguayban nem sokkal azután, hogy az apja, Carlos Antonio López (2. ábra), feleségül vette Juana Pabla Carrillót. Az anya ősi spanyol családból származott, akit mostohaapja, Lázaro Rojas nevelt fel. Rojas azon kevés birtokos közé tartozott, akit Dr. Francia elnök szegénypárti és a külvilágtól elzárkózó mindenható állama sértetlenül meghagyott. Dr. Francia 1840-es halálával sok kérdés vetődött

¹ COMTE (1979), ford. Berényi Gábor, 16.o.

² Vö. LA POËPE (1869) 141-149. oo. Árukkodó a megjelenés dátuma. 1869. január 1-jén a brazilok által vezetett szövetségesek beveték Asunciónt, ami nemzetközi riadalmat keltett. Ahogy La Poëpe az ajánlásában írja: „A spanyol-amerikai államoknak, beleértve Buenos Airest és Montevideót, ajánlom ezt a könyvet, mely pontosan rámutat arra a rájuk leselkedő veszélyre, amivel Dél-Amerika rabszolga-Birodalma fenyegeti őket telhetetlen buzgóságával.” (a szerző fordítása). Eredeti szöveg: “Aux États Hispano-Américains, y compris Buenos-Ayres et Montevideo, Je dédie ce Livre qui signale, en le précisant, le danger dont ils sont menacés, par l'insatiable ambition de l'Empire esclavagiste de l'Amérique du Sud.” Tudniillik itt egyértelműen Brazíliaa célzó, ahol 1888-ig fennmaradt a rabszolgaság intézménye.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1. szám

fel. Az ipari forradalom új hullámán a hermetikus elzártság politikájával már nem lehetett biztonságosan evezni. A katonai puccsokat követően a megfontolt ügyvéd, Francisco apja, Carlos került hatalomra. Az ő elnöksége alatt (1844-1862) Paraguayban megtörtént egy enyhe nyitás. Beengedték a külföldi tudósokat és üzletembereket. Megindult az iparosítás. Felfutott a kohászat, ami lehetővé tette a távírvonalak mellett a vasút kiépítését és a fegyverkezés spektrumainak kiszélesítését. A fővárosban, Asunciónban kereskedelmi flotta építésébe kezdtek és 1850-től már ágyúkat is öntöttek. A Dr. Francia alatt létrehozott állami földtulajdon-rendszer is kibővült.³ A gazdaság működőképesnek bizonyult. Paraguay volt az egyetlen latin-amerikai ország, amelyet nem terhelt államadósság, bár cenzúrázott sajtó működött. Az idősebb Lópeznek sikerült Franciscót, elsőszülött fiát, örökösének elismertetnie a kormányzásban az 1856-os alkotmány módosítás révén. Az ifjú katonai pályáját az apa indította el, amivel kilépett a nagyvilágba. Az elnök, hogy biztos embert tudjon magának a hadseregben, 1845-ben ezredesi rangra emelte a fiát.⁴

A XIX. századi Dél-Amerikában a Középső-Andoktól keletre eső geopolitikai vetélkedés fő aktorai Brazília és Argentína voltak. A két puffer állam, Paraguay és Uruguay, képezték a terepet. Ez a négy állam ma is a La Plata-medence területén tömörül. Ebben az ütköző zónában futnak a Paraguay, Uruguay és Paraná folyók, mint kiemelt stratégiai csatlakozók az Atlanti-óceánhoz. A paraguayi puffer állam fenyegetettségét mi sem illusztrálta jobban, mint az ekkor, elsősorban Brazíliával szemben megfogalmazott és a közbeszédben elterjedt felkiáltás: Függetlenség vagy halál! Carlos elnök a külföldi támogatás végett diplomáciai küldetéssel bízta meg fiát Európa felé.

Az időközben tábornokká előléptetett ifjabb López európai útján teljes körű megbízottként kereskedelmi és barátsági szerződéseket kötött Nagy-Britanniával, Franciaországgal, Poroszországgal, Spanyolországgal és a Szárd-Piemonti királysággal. Tanulmányozta a porosz hadseregszervezést. Leszerződte John W. Whitehead angol mérnököt egy hajó- és fegyvergyár létesítésére. Felkért egy másik angolt, William Stewardot is a katonai egészségügy megreformálására, aki a krími háborúban is részt vett. Legmaradandóbb emlékei mégis Franciaországhoz kötődtek. Párizsban vette legtöbb egyenruháját. III. Napóleon (1808-1873) társaságában részt vett a Champs-Élysées-n tartott katonai díszfelvonuláson. Francisco Solano López lenyűgözték a francia állapotok, amit jól mutat az, hogy hosszú időt töltött az Invalidusok dómjánál, I. Napóleon nyughelyénél.

1854-es visszatérése után a tábornokot az apja kinevezte had- és flottaügyi miniszternek. Új posztja révén nekilátott a társadalom militarizálásához. Sorozással megemelte a hadsereg létszámát. A tartalékosokat intenzíven gyakorlatoztatta. Így tudta elérni, hogy az 1 milliós⁵ ország tartalékosokkal együtt 46 ezer fős hadsereget állítson ki, amibe a Nemzeti Gárda alakulatait nem is számoltuk bele.⁶ Fegyverekről is gondoskodott. Angol szállítók kiemelt ügyfele lett. Mindezek az intézkedések azonban még nem értek be egy háború megvívásához, így López miniszter a brazil követ apja általi kiutasítását követő feszült helyzetet kénytelen volt kompromisszumos megoldással lezárni. A brazil fél felajánlotta, hogy Paraguay „önszántából” csatlakozzon ahhoz a szabad hajózást vele kölcsönösen biztosító megállapodáshoz, amelyhez hasonlóan Argentína is aláírt 1853. július 10-én Franciaországgal, az Egyesült Államokkal és Nagy-Britanniával, 1856. március 7-én pedig Brazíliával. 1858. február 12-én írták alá a jegyzőkönyveket, amelyekben határkérdéseket is rendez-

³ A föld 98% volt állami tulajdon. A földet az állam kiadta benépesítésre és művelésre a parasztnak, de nem adta át a tulajdonukba. Vö. LEHMANN-VUICS (1999) 16. o. „állami gazdaság: mező-; ill. erdőgazdálkodást folytató állami vállalat, amely állami földtulajdonon gazdálkodik. Az ~ a mezőgazdaságban működő vállalatok egyik alapvető formája, amelyben a földterület, az egyéb termelési eszközök, valamint a létrehozott termékek és szolgáltatások ellenértéke állami tulajdont képez. Megalakulásuk általában a nagybirtokok kisajátítása útján jött létre, és fő feladatuk – az ellátásban játszott szerepük mellett – a mezőgazdaság nagyüzemi rendszerének megalapozása, a műszaki fejlődés kezdeményezése volt.”

ATILIO-CAZAL, Joel: Paraguay: de la independencia al oprobio In: Nueva Sociedad. Nro. 53 (marzo-abril 1981) 113-122. oo. [http://www.nuso.org/upload/articulos/846_1.pdf] Letöltés ideje: 2011. 08. 26. 10:29

⁴ GARCÍA (1987) 51-52. oo.

⁵ A kortárs belga Alfred Marbau du Graty 1852-ben 300.000 lakossal számol, míg 1857-re már 800.000-rel, 1861-ben pedig 1.300.000-rel. Gabriel Carrasco 1905-ben megjelent La población del Paraguay, antes y después de la guerra: rectificación de opiniones generalmente aceptadas könyvében elveti du Graty adatait és 640.000 főt említ a háború előtt. Az 1911-es Encyclopedia Britannica viszont újból 1.300.000-re teszi a lakosság létszámát.

⁶ GARCÍA (1987) 58. o.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1. szám

tek Brazíliával. Ezzel megnyílt Paraguay, az ország és Paraguay, a folyó. Tartva a brazil túlhatalomtól, López miniszter argentinpárti irányvonulat vett fel. Egy hatalmas Brazília és egy megerősödött Argentína között ajánlatos volt törekedni egy átfogóbb politikai stratégiára, de a személyébe vetett hite és a mély kompromisszumos tapasztalatok hiánya arra predesztinálta, hogy engedjen a politikai militarizmus kísértésének. Apja érezte ezt rajta, így halála előtt utolsó tanácsként a következőket adta irányadónak: *„Rengeteg kérdés maradt függőben fiam, de ne szándékozd azt a karddal sokkal inkább a tollal megoldani, legfőképp Brazíliával.”* (a szerző fordítása)⁷ Carlos Antonio López halálával befejeződött egy korszak.

A HÁBORÚ MEGVÍVÁSA

Az 1862-ben hatalomra kerülő Francisco Solano López (3. ábra) elnyomó rendszert fogantatott. Letartóztatások, kivégzések követték egymást és a fenyegetettségétől hisztériázt társadalom körében felerősödött a Brazília-ellenes retorika, ami a nemzeti ügy győzelmének ígéretével kecsegtetett. López politikájában világosan megmutatkozott a katonai fellépés szándéka, ami az 1864-70-es háborúban bontakozódott ki.

A Nagy Háború azokra az időkre esett, amikor a harcászat és a hadászat területén komoly változások jelentkeztek. Paul Kennedy kérdéssorozatban világítja meg képlékeny kimenetelüket: *„Melyik fegyvernem lesz a fontosabb a jövő ütközeteiben – a modern hátultöltő puskával rendelkező gyalogság vagy a tüzérség az új acélcsőű, gyorsan mozgatható ágyúival? Hogyan befolyásolja a vasút és a távíró a hadvezetést? Az új haditechnika a támadó vagy a védekező hadseregeknek jelent-e majd előnyt?”*⁸

A történész Hobsbawm a Nagy Háború egyediségét a következőképpen írja körül:

*„Csak a polgárháborúk és viszonylag csekély számú konfliktus, amely igazi tömegháborúvá fajult, mint Paraguay és szomszédainak háborúja (1864-1870) váltak olyan irányíthatatlan mészárlásokká és rombolássá, amilyeneket századunk jól ismer. (...) A paraguayi háborúban 330.000 ember vesztette életét, és a háború első számú áldozatának, Paraguaynak a lakossága 200.000-re csökkent, amiből talán 30.000 lehetett a férfi. (...) A paraguayi háborút leginkább úgy tekinthetjük, mint a La Plata medencéjének integrálását a brit világgazdaságba.”*⁹

Vitathatatlan, hogy a nemzetközi érdekek egyre szorosabbra fűzték aspirációikat López államára. A háborút azonban López robbantotta ki. Ez a háború az ő háborúja volt, egyértelmű, hogy személye nélkül másképp alakultak volna a regionális kapcsolatok. Elég példát szolgál apja (főleg offenzív!) háborút kerülő külpolitikája. Meghalt a király, éljen a király! Franciscóé volt a döntés, amikor 1864-ben felgyorsultak az események. A The New York Times már 1863. december 6-án elkezdte egy cikkében Paraguay sajtóját rontani. Rámutatva a francia-mexikói háború (1861-1867), és ezzel az európai befolyás veszélyére, Paraguayt francia csatlós államként mutatta be, sőt a monarchia erjedő terjedésének rémét vetítette elő a köztársaságpárti amerikai újságolvasó közönségnek.¹⁰ Civilizációellenes attribútumokkal ruházta fel López országát. Hasonló okokból az 1862-től hatalmon levő liberális argentin elnök, Bartolomé Mitre (1821-1906), aki a főváros, Buenos Aires szabadkereskedelmi politikájának támogatója volt, felhasználta az emigráns paraguayiak sajtóját. A

⁷ GARCÍA (1987) 49. o.

⁸ KENNEDY (1992) 177. o. Társadalompolitikai megközelítésből komoly szerepet tulajdoníthatunk a sajtónak is, amit a háborús felek remekül ki is használtak. Paraguay több obszcén tartalmú gyűlöletkeltő újságot nyomott a frontkatonák részére (El Centinela, El Cabichuí, El Caciue Lambaré, La Estrella) spanyol és guaraní-indián nyelven egyaránt, hiszen a gyarmati időkben a jezsuita térítők is kétnyelvű könyveket nyomtak a térítési munka előmozdítása érdekében.

⁹ HOBSBAWM (1978) 68-69. oo. A századunk alatt a XX. századot érthetjük.

¹⁰ The New York Times. SOUTH AMERICA.; French Machinations in Paraguay. Published: December 6, 1863.

[<http://www.nytimes.com/1863/12/06/news/south-america-french-machinations-in-paraguay.html?scp=1&sq=south%20america%20french%20machinations&st=cse>] Letöltés ideje: 2012. 02. 01. 13:02

„Egy szövetség képessé tenné Franciaországot és Paraguayt arra, hogy megszabják bármely dél-amerikai köztársaság államformáját.” (a szerző fordítása)

Eredeti szöveg: “An alliance (...) would make France and Paraguay able to dictate forms of government to any South American Republic.”

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1. szám

korabeli közbeszéd jelszavaként nőtte ki magát a szólás: „A szabad kereskedelem ellensége a civilizáció ellensége”. A The New York Times 1864. április 5-i cikke csak tovább torzította a gyanút. Ebben López már a császárság kikiáltására készül. „Egy császári működés Paraguayban nem túl meglepő. Ez az ország a régi és modern idők egyik legszörnyűbb önkényuralmát tapasztalta meg mélyen a híres Dr. Francia alatt. Halála után negyed századdal különféle erőfeszítéseket tettek rendszere újjáélesztésére. Még a jelenlegi López elnök kormányzata is inkább monarchia, mint köztársaság.” (a szerző fordítása)¹¹

A háború közvetlen kiobbantója azonban egy konkrét politikai lépés volt. Brazília és Argentína beavatkozott Uruguay polgárháborújába, pontosabban szólva kedvező körülményeket teremtettek egy ottani polgárháború kitöréséhez. Brazília tevőlegesen is részt vállalt, amikor 1864. október 12-én betört Uruguayba a kormányellenes csapatok megsegítésére. López felismerve a befolyási övezetekért való harc jelentőségét tiltakozott ez ellen a lépés ellen és saját egyensúly-politika alternatíváját ajánlotta. Ennek az ügynek meg akarta nyerni Argentínát is, kevés sikerrel. Argentína nem akart katonai szerepet vállalni. Brazília viszont nem késlekedett.

Brazília belső esőerdei területeit szárazföldön nehezen lehetett megközelíteni¹², így a folyók jelentették az ország-utat. A brazil Mato Grosso tartományba például a Paraguay folyó mentén volt lehetséges az odajutás. Nem véletlen, hogy a kölcsönös szabad hajózhatóságot biztosító egyezmények megkötése elsősorban Brazília érdeke volt. Mint ismeretes Paraguay illet 1858-ban kötött meg a császári kolosszussal. López valószínűleg tudatosan készülődött a szerződészegésre, hiszen már 1864. februárja óta rendkívüli mozgósítást rendelt el.¹³ Félelmét a brazil-uruguayi konfliktus igazolta. Uruguay támogatása mellett határozott és szolidaritást vállalt Brazíliával szemben. A huszárvágást az jelentette, amikor 1864. november 13-án a Mato Grossóba tartó *Marqués de Olinda* brazil gőzöst, miután elhagyta Asunciónt, foglyul ejtette a tartomány kinevezett kormányzójával együtt, aki a háború alatt fogságban halt meg.

López elszánta magát és északra, az Amazonas felé vette az irányt, hogy a brazil hátországot, Mato Grossot semlegesítse. Érzékletes leírást ad erről George Thompson, angol mérnök alezredes, aki szinte az utolsó pillanatig kitartott López mellett és segítette később a védekezésbe átcsapott háborújában. A *The War in Paraguay* című munkájának előszavában érdekes kijelentést találunk tőle. Miután igyekszik mérsékelni felelősségét az irtóháborúvá fajult összecsapásban a következőt írja: „Gyalázatos volt az az eljárás, ahogy López elnök elkezdte háborúját az argentinok ellen, de viszont a Brazíliával való háború látszólag elkerülhetetlen volt, és ha azt ő nem akkor kezdte volna el, amikor, akkor Brazília hátrányba hozta volna Paraguayt.” (a szerző fordítása)¹⁴

¹¹ The New York Times. ANOTHER AMERICAN EMPEROR. Published: April 5, 1864.

[<http://www.nytimes.com/1864/04/05/news/another-american-emperor.html?scp=1&sq=1864%2004%2005%20another%20american%20emperor&st=cse>] Letöltés ideje: 2012. 02. 01. 13:05

Eredeti szöveg: “This imperial movement in Paraguay is not very astonishing. That country had a long experience of despotism -- one of the most terrible despotisms of modern or ancient times -- under the famous Dr. FRANCIA; and since his death, a quarter of a century ago, there have been various efforts to revive his system. Even the present government of President LOPEZ is more like a monarchy than a republic.”

¹² A közlekedés állapotára tesz utalást az a szendrői Geócze István, magyar 48-as főhadnagy, aki a paraguayi háború idejében Brazíliában tartózkodott 1864-66 között (GEÓCZE, 153. o.: ... „egész Brazília vasút híjával van, bár néhány hosszabb vonal előmunkálatai már megkezdettek.”).

Az 1930-ban megjelent A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia története is megemlíti őt, mint főhadnagyot, később századost, aki a Ludovikán oktatott és a Ludovika Akadémia Közlöny szerkesztőjeként működött 1872-től 1880-ig (DEZSÉRI, 961. o., 966. o.). A Közlöny első számában fel van tüntetve a tantárgyi tanterve (Hadseregszervezést tanított az általános tisztképző tanfolyamon. Közlöny, 1873/4, 51-52. oo., 57. o.).

¹³ GARCÍA (1987) 78. o. 1864. februárja és augusztusa között kb. 64.000 ember kiképzése történt meg.

¹⁴ THOMPSON, George: The war in Paraguay. With a historical sketch of the country and its people and notes upon the military engineering of the war –London: Longmans, Green, and co., 1869.

[http://books.google.com/books?id=jAQOAAAAIAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false] Letöltés ideje: 2011. 09. 03. 20:09

Eredeti szöveg: “The mode in which President Lopez began the war on the Argentines was outrageous, but with Brazil war was apparently unavoidable; and had he not commenced the war when he did, Brazil would have taken Paraguay at a disadvantage.”

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1. szám

A paraguayi erők 1864. december 24-e és 1865. január 10-e között (kevesebb, mint egy hónap alatt!) semmisítették meg az amazonasi brazil erőket. A meglepés ereje szigorú szervezés eredménye volt: a gőzhajóval ellátott folyami hadseregcsoporthoz megtámogatta a szárazföldi hadseregcsoporthoz. Két főnőn alkalmazták a mozgáscentrikus hadviselést. Az időből azonban kifutottak, mert időközben Uruguayban a brazilok megbuktatták a kormányt és a lázadó Venancio Florest rakták a helyére bábnak.

López követelte Argentínától, hogy engedje át őt folyami területén (a Paraná folyón) Brazília ellen. Mitre nem mert állást foglalni, mert attól tartott, hogy a paraguayi sereg felvonulásakor felébrednek az argentin belső tartományok lakóiban a remények az új ellenállásra Buenos Aires központossító tevékenysége ellen. López így engedély nélkül támadott. A korábbi mato grossói kivitelezést nem alkalmazták. López türelmetlen volt. Betört Argentínába, de a folyami hadseregcsoporthoz jelentékenyen elszakadt a szárazföldi hadseregcsoporthoz. Hamar jelentkeztek utánpótlási problémák. A paraguayi hadseregcsoporthoz szétszéledt. A koordináció hiánya megbosszulta magát. Mitre kapott az alkalmon. Felvette a kapcsolatot II. Péterrel brazil császárral és 1865. május 1-én Uruguay bevonásával létrehozták a Hármasszövetséget. A szövetséges hadsereg főparancsnokságát Mitre kapta meg, de a folyami hadseregcsoporthoz irányítása brazil kézben maradt, vagyis a kezdeményezést II. Péter nem adta át, a főparancsnokság szimbolikus maradt a brazil császár tekintélyével szemben. Brazil katonai szakértők is tudták, hogy a folyami háborúban a flottáé a döntő szó, így Mitre önkéntelenül is aránytalan szerephez jutott, amit csak alátámasztott az a tény, hogy a brazilok külön szárazföldi köteléket is létrehoztak. A keresztes felhívásra emlékeztető szövetségi szerződést titkosnak szánták. A szöveg azt hangsúlyozza, hogy a López kormányzat ellen folytatnak háborút, nem a paraguayi nép ellen és így kizárandó a külön megállapodás a szerződő felek részéről. Eddig a kívülről történő rendszerváltás szándéka mutatkozik meg. Azonban a szerződés XVI. cikkelye szerint¹⁵ Brazília és Argentína területekhez jutna a háború utáni új határrendezés révén, ami viszont ellentmond a rendszerváltás tételének és Paraguay szuverenitását sérti. Mitre tudta miért kockáztat. A szövetségesek világos politikai céljait megerősítette az a tény, hogy 1865. június 11-én a rosszul vezetett paraguayi flottát kíméletlenül megverte a brazil flotta Riachuelónál a Paranán és így a folyókon López elvesztette a kezdeményezést. A riachuelói csata előjátéka volt a hosszú felmorzsoló háborúnak. Paraguay csak saját szárazföldi erejében, gerilla képességeiben és a nehéz hazai terepben bízhatott.

Riachuelo után megkezdődött López visszavonulása. 1865. szeptember 19-én az argentin Uruguayana visszafoglalásával a szövetségesek kiszorították a paraguayiakat Argentínából. 1866. április 16-án a brazil flotta támogatásával megtörtént a betörés Paraguayba. Az ütközetek nem alakultak kedvezően a szövetségesek számára. A helyzetet nehezítette, hogy 1866. májusában uruguayi kollégája révén egy angol diplomata nyilvánosságra hozta a Hármasszövetség szerződését, ami nagy nemzetközi felháborodást keltett. Dél-Amerika államai szolidaritásukról biztosították Paraguayt, sőt az Egyesült Államok 1867. januárjában felajánlkozott döntőbírónak a konfliktus rendezésére¹⁶. Brazília sajtója leromlott. Az elhúzódó háború az argentin közvéleményt is elkeserítette.

¹⁵ Tratado de Alianza contra el Paraguay (traducción literal del texto publicado por el Gobierno británico) –Paris: Imprenta de Dubuisson, 1866.

[http://books.google.es/books?id=A-YAAAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=juan+bautista+alberdi+paraguay&hl=es&ei=FE6hTtnFMtDO-Qa3x4GxBQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&sqi=2&ved=0CDUQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false] Letöltés ideje: 2011. 10. 21. 12:51. Természetesen a szerződés sok más kiadásban is megjelent.

¹⁶ Érdekességként közbevetjük, hogy a diplomáciai előmunkálatokat az Egyesült Államok nagykövete, a 48-as honvéd Asbóth Sándor kezdte meg, aki az amerikai polgárháborúban szerzett érdemeket. Azonban 1868-as korai halála Buenos Airesben ezt megszakította. Ezekben az időkben a 48-as Csetz tábornok földmérői munkát végzett Argentína számára a paraguayi és brazil határvidéken. Ő karolta fel azt a másik 48-ast, Mayer Móricot, aki a paraguayi háborút végigküzdötte az argentinok oldalán. Décsy János, Perczel Mór származékja, a brazilok oldalán vett részt a háborúban 1866-tól kezdve. A paraguayiak oldalán az osztrák sereg volt mérnökkari tisztje, a magyar származású Wisner Ferenc (Francisco Wisner de Morgenstern) szervezte a védekezést. Részt vett annak az Humaitá erődjének a tervezésében, amit Asunción előretolt bástyájának szántak és ahol hosszú és döntő ostromharcok zajlottak.

Vö. ONODY, Oliver: Um capitão do exército húngaro no Brasil. In: Revista do Instituto Histórico e Geográfico Brasileiro. Rio de Janeiro, 1981. 123-158. oo., SZABÓ (1982) 149-172. oo., TORBÁGYI (2009) 47-55. oo.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1. szám

II. Péter bölcsen járt el, mikor a sokat ígérő, rutinos és több császárellenes lázadást leverő Caxiast nevezte ki a brazil kötelék főparancsnokává. Karizmatikus egyéniségével végig vezetni tudta csapatait olykor az 1867-től felélénkülő gerillaharcokban is. A szövetséges felek azonban politikailag kimerültek. 1868-ban Mitre elvesztette az elnökséget, a brazil kormányzatot pedig a konzervatívok vették át a gyors háborút ígérő, és így hiteltelenné vált liberálisoktól. A császár tekintélye is megtépázódott és szervezkedni kezdtek a köztársaságpárti csoportosulások. Mitre távoztával a szövetséges csapatok főparancsnokságát Caxias kapta meg, aki páncélozott gőzhajóival 1868. február 18-tól ostrom alá vette Humaitát, Asunción kapuját és a háború kulcsát, ami végül 1868. augusztus 5-én kapitulált, de az ott tartózkodó Lópeznek sikerült elmenekülnie. Az energikus Caxias nem várt. Utána eredt és a decemberi hadjáratban (Dezembraba) sikerült megsemmisítenie a megmaradt paraguayi sereg nagy részét, ami lehetetlenné tette a visszacsapás képességét. Megtisztítva a közvetlen környezetet Caxias lemondott a csapatok vezetéséről és a szövetségesek bevonulhattak Asunciónba 1869. január 1-jén. Megalakult az emigránsok részvételével az új paraguayi kormány és elkezdődtek az esélytoltgatások a háború utáni időkről¹⁷. Eközben López a hegyekbe vonult vissza és utóvédharcokat folytatott utolsó embeveivel. 1870. március 1-én vesztette életét az utolsó csatában Cerro Coránál.

ÖSSZEGZÉS

A történelem logikájából az következett, hogy a Nagy Háborút végül Paraguay elvesztette. A hadműveleteket a folyók mentén hajtották végre és nem meglepő, hogy a jobb hajókkal rendelkező fél nyerte meg a háborút (4. ábra). A paraguayi flottaprogram nem tudott felzárkózni a XIX. századi ipari harcászati szintjére. A háború elhúzódó voltát sokkal inkább az magyarázza, hogy López az ország belső erőforrásai mellett,¹⁸ a hadászati területén az erődökben és az ágyúban bízott, ezért szokták a konfliktust metaforába öntve a hajó-tüzérség párbajának is hívni. 1870-re, egy már népiértiség ment háború végére a La Plata folyamai végleg az Atlanti-óceánra néző kikötővárosokhoz lettek becsatolva (5-6. ábra Paraguay területi változásairól). Ezzel megtörtént egy gazdasági és politikai értelemben vett rendszerváltás, ami visszavetette Paraguay addigi iparosításban elért eredményeit, kivérezte a lakosság 65-70%-át és lemetszette a nemzetállam területének közel 1/3-át. Bebizonyosodott, hogy, a politikai hozadékot szem előtt tartva, katonailag a paraguayiak hódítása közel sem volt annyira eredményes, mint a háború után alig 10 évig tartó brazil megszálló erők békefenntartása.

Kulcsszavak: La Plata-medence, Francisco Solano López, 1864-70-es totális háború

¹⁷ Az 1869-ben Rióba, Brazíliába kirendelt francia nagykövet, Arthur de Gobineau III. Napóleon Külügyminisztériumával folytatott levelezéséből kiderül, hogy a francia külpolitika elsőrendű célja a folyók megnyitása és a szabad kereskedelem biztosítása volt. Vö. GOBINEAU (1990) 76-79. oo.

¹⁸ A blokád alá vont Paraguay hadigazdaságra állításáról remek gazdasági tanulmány jelent meg. BLINN REBER, Vera: *A Case of Total War: Paraguay, 1864-1870*. In: *Journal of Iberian and Latin America Studies* 5 1999 15-40. oo.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1. szám

KÉPEK

1. ábra: a La Plata medence és a Paraná- Paraguay-alföld vízhálózata

2. ábra

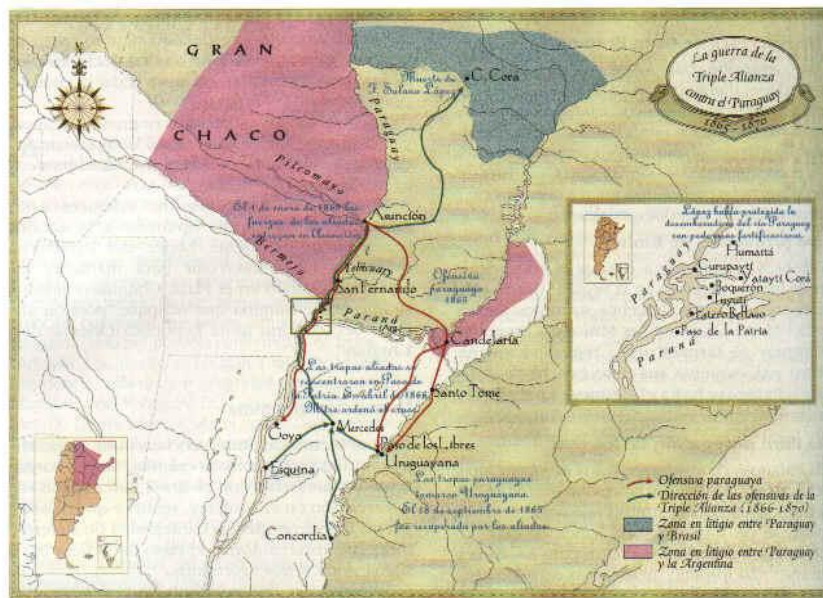
3. ábra

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1. szám

La guerra de la Triple Alianza (1865-1870)

4. ábra: a térkép nem tünteti fel az 1864. december 13. és 1865. május 1. közötti paraguayi hadműveleteket a brazil területeken, amit a történetírás sajátosan paraguayi Blitzkriegnek is nevez.

5. ábra

6. ábra

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1. szám

KÉPEK FORRÁSA

1. ábra: La cuenca del Plata y la Hidrovía Paraguay-Paraná [<http://www.chasque.net/rmartine/hidrovia/mapa1.html>] Letöltés ideje: 2011. 09. 14. 18:59
2. ábra: GRATY, Alfredo M. du: *La República del Paraguay* –Besanzón: Imprenta de José Jacquin, 1862. [http://www.culturaapicola.com.ar/apuntes/libros/79_du_Graty.pdf] Letöltés ideje: 2011. 11. 10. 14:45
3. ábra: TORAL, André Amaral de: *Entre retratos e cadáveres: a fotografia na Guerra do Paraguai* In: Revista Brasileira de História. –São Paulo, v. 19, n° 38, 1999. 283-310. oo. [<http://www.scielo.br/pdf/rbh/v19n38/1005.pdf>] Letöltés ideje: 2011. 05. 27. 10:16
4. ábra: Mapa de la guerra de la Triple Alianza (1865-1870) [<http://www.oni.escuelas.edu.ar/olimpi99/querrasinuartel/mapas/mapa14.htm>] Letöltés ideje: 2011. 11. 22. 20:33
5. ábra: BARDÓCZ, Lászlóné: *Történelmi világtalasz* –Bp.: Cartographia Kft., 1998. –ISBN 9633525195CM 71. o
6. ábra: BARDÓCZ, Lászlóné: *Történelmi világtalasz* –Bp.: Cartographia Kft., 1998. –ISBN 9633525195CM 71. o

BIBLIOGRÁFIA

- A Ludovica Academia Közlönye: Első évfolyam 1873/4.* Szerk. és Kiadja: A M. Kir. Honvédségi Ludovica Academia Tanári Kara. – Bp.: Légrády testvérek.
- BLINN REBER, Vera: *A Case of Total War: Paraguay, 1864–1870.* In: Journal of Iberian and Latin America Studies 5 1999. 15-40. oo.
- COMTE, Auguste (ford. Berényi Gábor): *A pozitív szellem: Két értekezés* –Bp.: Magyar Helikon, 1979. –ISBN 9632071743
- DEZSÉRI, Bachó László (szerk.): *A Magyar Kir. Honvéd Ludovika Akadémia története* –Bp.: Ludovika Akadémia, 1930.
- GARCÍA BERNAL, Manuela Cristina: *Francisco Solano López* –Madrid: Sociedad Estatal para la Ejecución Programas del Quinto Centenario, 1987. –ISBN 8476790864
- GEŐCZE, István szendrői: *Utazás Brazíliába és vissza* –Pest: Laufferc 1869-1870 Pest Rudnyánszky Ny.
- GOBINEAU, Arthur, comte de: *Arthur de Gobineau et le Brésil : correspondance diplomatique du ministre de France à Rio de Janeiro, 1869-1870* –Grenoble : Presses Universitaires de Grenoble, 1990. –ISBN 2706103876
- HOBSBAWM, Eric J.: *A tőke kora : 1848-1875* –Bp.: Kossuth Könyvkiadó, 1978. –ISBN 9630912023
- KENNEDY, Paul: *A nagyhatalmak tündöklése és bukása: Gazdasági változások és katonai konfliktusok, 1500 – 2000* -Bp.: Akadémiai Kiadó, 1992. –ISBN 9630560763
- LA POËPE, Claude de: *La politique du Paraguay; identité de cette politique avec celle de la France et de la Grande-Bretagne dans le Rio de La Plata* –Paris: E. Dentu, 1869.
- LEHMANN, Antal – VUICS, Tibor: *Földrajzi fogalmak szótára* –Bp.: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1999. –ISBN 9631883752
- ONODY, Oliver: *Um capitão do exército húngaro no Brasil.* In: Revista do Instituto Histórico e Geográfico Brasileiro. Rio de Janeiro, 1981. 123-158. oo.
- SZABÓ, László: *Magyar múlt Dél-Amerikában, 1519-1900* –Bp.: Európa Könyvkiadó, 1982. –ISBN 9630729296
- TORBÁGYI, Péter: *Magyar kivándorlás Latin-Amerikába az első világháború előtt: doktori értekezés* –Szeged: SZTE Történettudományi Doktori Iskola, 2009. –ISBN 9789634829379

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

ASQUI Jorge Kristóf

Budapest, 2012.
5. évfolyam 1. szám

INTERNETES HIVATKOZÁSOK

ATILIO-CAZAL, Joel: *Paraguay: de la independencia al oprobio* In: Nueva Sociedad. Nro. 53 (marzo-abril 1981) 113-122. oo.

[http://www.nuso.org/upload/articulos/846_1.pdf] Letöltés ideje: 2011.08.26. 10:29

The New York Times. SOUTH AMERICA.; French Machinations in Paraguay. Published: December 6, 1863.

[<http://www.nytimes.com/1863/12/06/news/south-america-french-machinations-in-paraguay.html?scp=1&sq=south%20america%20french%20machinations&st=cse>] Letöltés ideje: 2012. 02. 01. 13:02

The New York Times. ANOTHER AMERICAN EMPEROR. Published: April 5, 1864.

[<http://www.nytimes.com/1864/04/05/news/another-american-emperor.html?scp=1&sq=1864%2004%2005%20another%20american%20emperor&st=cse>] Letöltés ideje: 2012. 02. 01. 13:05

THOMPSON, George: *The war in Paraguay. With a historical sketch of the country and its people and notes upon the military engineering of the war* –London: Longmans, Green, and co., 1869.

[http://books.google.com/books?id=jaQOAAAIAAJ&printsec=frontcover&source=qbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false] Letöltés ideje: 2011. 09. 03. 20:09

Tratado de Alianza contra el Paraguay (traducción literal del texto publicado por el Gobierno británico) –Paris: Imprenta de Dubuisson, 1866.

[http://books.google.es/books?id=AYAAAAAYAAJ&printsec=frontcover&dq=juan+bautista+alberdi+paraguay&hl=es&ei=FE6hTtnFMtDO-Qa3x4GxBQ&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=2&sqj=2&ved=0CDUQ6AEwAQ#v=onepage&q&f=false]